

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sifre Kodesh

‘im targumim u-ve’urim mi-meḥabrim shonim

Sefer Yirmeyah

Landau, Moses I. Landau, Moses I.

Prag, 596 [1835 oder 1836]

ב הימרי

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9113

מפניהם פן אחתה לפניהם:
 (יח) ואני הנה נתתיך היום לעיר
 מבצר ולעמוד ברזל ולהמות
 נחשת ער כל הארץ למלכי
 יהודה לשריה לכהניה ולעם
 הארץ: (יט) ונלחמו אליה ולא
 יוכלו לה כי אחתה אני נאם
 יהוה להצירה:

ב (ח) ויהי דבר יהוה אלי לאמר:

הלוך

דע לאם דיר פאר איהנען ניכט
 באנע זיין, ווערדע איך דען
 דיר פאר איהרעם אנבליקע
 צו שאנדען קאממען לאססען?
 (יח) האבע איך דיר דאך נוגי
 מעהר צו איינער פֿעכטען
 שטאדט געכאכט, צו אייניגם
 אייזערנען פֿאָהל, אונד נו
 איינער עהערנען מויער אום
 דאָז נאנצע לאַנד, גענען דיא
 קעניגע יהודה'ס, גענען איה
 רע פֿירסטען, איהרע פֿריע
 סטער אונד גענען דאָז פֿאָלק.
 (יט) א ווערדען וואָהל גענין
 דיר קעמפֿען, ווערדען דיר

אבער ניכט ביאקאממען, דען איך בין ביא דיר צו רעטטען, שפריכט דער עוויגע.
 ב (א) דארויף ווארד טיר דער בעפֿעהל דעם עוויגען אלאף. (ב) געה אונד

רופֿע

ר ש י

(יח) למלכי יהודה. כנגד מלכי יהודה: (יט) ונלחמו אליך. ויהיו דיינין ומניחין לקבלך. למישרת
 פתגמי נביאותך:

ב א ר

(כד"ק), וכן תרגמתי. (יו) פן אחתך, שרשו חתת וענינו דרך שאלה ותמיה הכי אחתך לפניכ? הלא נתתיך היום וגו' ע"ד אורח חיים פן תפלט לדעת הרד"ק שפי' בתמי' כלומר תחשוב שמתן תפלט אורח חיים לא תעשה אלא נעו מעגלותיה עיי"ש. והע' זקנים השלימו הכתוב במאמר שלם והוסיפו בהעתקתם עוד, כי אחך אני להעילך, וגם זה מסתם לפירושו. (יח) לעיר מבצר, לטובים שבהם למגן יהיה להם מקום לזון, וחתה תהיה להם למחסה ולמסתור, וגם לא יוכלו הרעים לנפֿשך כי חתה תהיה לעמוד ברזל ולחומת נחושת נגד מלכי יהודה וכו', ואולי מטעם זה אמר למלכי יהודה עם היחס שאליו לומר אם ישנו ויטיבו דרכם תהיה עמוד ברזל וחומת נחושת לכלם נגד האומות, ואם לאו תהי' עיר מבצר רק לטובים נגד מלכי יהודה. (יט) ונלחמו אליך, ביה"כ שאליו נבחינת שהם לוחמים לו והוא לא הסגר כס מלחמה, עיין המבאר לש' תהלים (ל"ה ח').

ב (א) ויהי דבר ה', כפ' זאת מתחיל הנביא לפרט הדברים אשר דבר לו ה' בימי יאשיהו עד המאמר כה אשר ה' אלי הלוך ועמדת באער בני העם כפ' י"ז י"ט אשר היה לדבתי בימי יהויקים, כי המלך יאשיהו עשה הישר בעיני ה' ולא היה מן הלוך להזהירו שלא ישא משא ביום השנת ולכן לא נזכרו בכל פרשות האלה עד פ' י"ז הנ"ל, מלכי יהודה" ורק את העם אשר לא סר מדרכו הרע לעשות כל הבעשים אשר הבעיסו מנשה יוכים הנביא ויזהר. ובחלקה הנבואה הזאת לשני חלקים, בראשון (מפ' ב' עד פ' י') ישוב הנביא להגיד לעמו פשעם ומרים נגד ה' ובני אדם ונגד נפשם ויעד להם המקרים הרעים המעושים להם עליהם, ובחלק השני (מפ' י' עד פ' י"ז פסוק י"ט) ינא להזהירם בדברי מוסר ותוכחה ולעוררם לתשובה פן ישיבו וינחם ה' על הרעה ובאשר לא ישמרו לקולו והרעו לו ישא קולו בבני ובתאוררים על חבדן הטוב ואסיפת הכשרון ואמונה מעמו וגם על רוע מקרבו ויפתך נפשו לפשעים בתפלה ובדברי משע אל ה' בעבור עם ישראל ובגביל עלמו, ובחלק הראשון יסוד

עוד

(3) הַלֹּךְ וּקְרֵאתִי בְּאָזְנֵי יְרוּשָׁלַם לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה זְכַרְתִּי לְךָ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ אֲהַבְתָּ כָּל־לֶחְתִּיךָ לְכַתֵּךְ אַחֲרַי בְּמִדְבָר בְּאַרְצֵי קְדָמוֹת (ג) קְדָשֵׁי יִשְׂרָאֵל לִיהוָה רֵאשִׁית תְּבוּאָתָה כָּל־אֹכְלֵיּוֹ יֵאָשְׁמוּ רָעָה תִּבְאֵן אֲלֵיהֶם נְאֻם־יְהוָה: (ד) שְׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה בֵּית יַעֲקֹב וְכָל־מְשַׁפְּחוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל: (ה) כֹּה אָמַר יְהוָה

רופע לויט דורך גאנץ ירושלים ר פאָ לגע נדעס אויס: זאָ שפריכט דער עוויגע: איך געדענקע דיר נאך דיא ליע= בע דינער יוגענדיצהרע, דיא אנהענגליכקייט אין דיינעם ברויטשטאנדע, אלס דוא מיר פֿאלגטעסט אין דער וויסטע אין איינעם אונבעבויטען לאַג= דע. (נ) דאָהער איזט ישראל איין הייליגטהום אויך, דעם עוויגען, דער ערשטלינג זיי= נער פֿריכטע, דיא איהן פֿער= צעהרען וואָללען, מיססען דיא שולד טראַגען, אונגליק טרעפֿע זיא! זאָ שפריכט דער עוויגע. (ד) הערט דאָ וואָרט דעם עוויגען, הויז יעקב'ס, אונד איהר געשלעכטער אַללע, אויס דעם שטאַממע ישראל'ס. (ה) זאָ שפריכט דער

מה

יעקב'ס, אונד איהר געשלעכטער אַללע, אויס דעם שטאַממע ישראל'ס. (ה) זאָ שפריכט דער

ר ש י

ב (ב) זכרתי לך. אם הייתם שנים אלי תאוותי לרחס עליכם כי זכרתי חסד נעורייך ואהבת כלילות חוסדך שהכללתיך לחופה ולשון הכנסה הוא כלולתיך וכו' ש בלע"ז ומה הוא חסד נעורייך לכתך אחר שלוחי משה ואהרן מארץ נוסבת ילחמם למדבר ואין לדה לדרך כי האמנתם בי: (ג) קדש ישראל. כתרומה: ראשית תבואתו. ראשית קליב לפני העומר שאסור באכילה והאובלו מתחייב כן כל אובליו

ב א ו ר

עוד לשלשה סעיפים קטנים ואני אנארכם כל א' וא' במקומו, והנה נסעיף הראשון מפרשה א' עד פרשה ה' יובית הנביא נגד פניהם חטאם אשר עשו לה' בעזבם אותו והליכתם אחרי אלהים אחרים, ואשר יאמרו לכסות פשעם ולהנדיק נפשם ברוב עונותיהם ויגיד להם עונשם המיועד להם על אודות דבר זה. (ב) הלוך וקראח, בראש כל, טרם החל לדבר אתם קשות חקרא ותשמיע להם בזוקות וברחובות ירושלים, כי בכל הרעה אשר עשו ואשר אביא עליהם לא אעשה עמהם כלה כי זכור אזכור חסד נעוריהם וכו', ובה תנותן רוח חדשה בלב לדיק ותסתם טענת רשעים, שלא יאמרו איה הנטחון לאברהם ילחק ויעקב ואיה זכות אבותינו אשר שמעו מצותיך והלכי אחריך במדבר בארץ לא זרועה, כי בזכות אבותיהם הטובים לא אכלס ואאנדס מן הארץ, אבל כב"ז אריב עמהם ואענישם בפקדי עון אבותם הרעים בעת ההיא בהלונם על ה' ועל משימו ובעשותם העגל, וע"ז באה השאלה מה מלאו אבותיכם בי עול כלומר אם גם רבים מאבותיכם היו טובים וישרים מה מלאו אבותיכם האחרים והרעים עול בי כי רחקו ממני מיד בעת אשר הללתיים משעבודם ובהליכתם במדבר, ובה יונן מאד המקרא בפסוק ט' לכן עוד אריב, כלומר הואיל שנסתמו טענותיכם לא אריב אתכם ענור אבותיכם לנד כ"א גם בעבוריכם והבן. הלוך, מקור במקום לווי והוראתו התמדה בהליכה ועשיית הדבר. חסד נעורייך, הכונה כי השלכת יהנך עלי ונטחת בי שלא אנוד בך, כנערה אשר קצורה נפשה בופש אהבה ותלך אחרי גס כי ילך בניא ללמות. (ג) כל אובליו יאשמו, פירש כל הרוכה לכלותו ולאנדו מן העולם יאשמו כי לא אעשה עמהם כלה והא דכתיב והיה לאכול (דברים ל"א י"ז) פירושו כל א' וא' יהי' עלול ומוכשר לאכול מרוב עונותיו וימלאהו רעות רבות וזרות אבל לא יכלו כלם

מה־מָצְאוּ אֲבוֹתֵיכֶם בְּיַד עוֹלָם כִּי
 רָחֲקוּ מֵעָלַי וַיִּלְכוּ אַחֲרֵי הַהֶבֶל
 וַיִּהְבְּלוּ: (ו) וְלֹא אָמְרוּ אֵי־הוּא
 הַמַּעֲלָה אֲתָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
 הַמּוֹלִיד אֲתָנוּ בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ
 עַרְבָּה וְשׁוּחָה בְּאֶרֶץ צִיָּה
 וְצִלְמוֹת בְּאֶרֶץ לֹא־עָבַר בָּהּ אִישׁ
 וְלֹא־יָשָׁב אָדָם שָׁם: (ז) וְאָבִיא
 אֶתְכֶם אֶל־אֶרֶץ הַכְּרָמַל לֶאֱכֹל
 פָּרִיָּה וְטוֹבָה וְחֵבֶאוֹ וְחֵטְמָאוֹ
 אֶת־אֶרְצִי וְנַחֲלָתִי שְׂמֹתָם
 קָתוּעָבָה: (ח) הַכְּהֻנִּים לֹא אָמְרוּ

דער עווינע, וויא? ענטדעק.
 טען אייערע פֿאַרפֿאַהרען עט.
 וואַ איין אונרעכט אַן מיר, דאָס
 זיא זיך פֿאַן מיר ענטפֿערנטען,
 דען אייטעלן געטצען פֿאַלג.
 טען אונד טהאַריכט האַנדעל.
 טען. (ו) ניכט איינמאהל
 דאַכטען, וואַ איזט דען דער
 עוויגע? דער אונז הינויף גע.
 פֿיהרט האַט אויס דעם לאַנדע
 מצרים, דער אונז אין דער
 וויסטע לייטעט, אין איינעם
 לאַנדע פֿאַלל שטעפּפען אונד
 גרובען, אין איינעם דיררען
 אונפֿרוכטבארען לאַנדע, אין
 איינעם לאַנדע וואַ ניעמאַנד
 דורכגערייזט, ניעמאַנד זיך
 אויפֿגעהאַלטען האַט. (ז) דאַן
 בראַכטע איך אייך אין דיעזעם
 לאַנדעס פֿרוכטגעפֿילדע, דאָ.
 מיט איהר דעססען ערטראַג

איה

אונד דעססען העררליכע גאַבען געניעסען וואַללט, אַבער איהר קאַמעט, ענטווייהטעט
 מיין לאַנד, אונד מאַכטעט מיין געביעטע צום גרייעל. (ח) דיא פֿריעסטער פֿראַגטען
 ניכט

רשי

אובליו יאָטמו כֵּן תִּירָגַם יוֹנָחַן: (ו) ולא אמרו איהה'. כי נלך אחרי אלהים אחרים: ערבה. פלטרא
 בלע"ז: ושוחה. נטויה אינפּוּוּשִׁיא"ה בלע"ז: ליה. דישיגאַט"ה בלע"ז: כלמות. לשון חשך הוא:
 (ז) אל ארץ הכרמל. לארעא דישראל דהוות מנכבד בכרמלא פי' נטועה נייער:

באר

כלס לגמרי, וכן תרגמתי. (ו) ערבה ושוחה, כמו שוחה עמוקה (משלי כ"ז ד'). ציה וצלמות,
 ליה ארץ יבשה ומלחה. וצלמות, משום שלא יבא שמה השמש לחמם הארץ ולהסרותה דומה
 המדבר לארץ חשך וללמות וכן תרגמו הע' זקנים, ועוד י"ל כי ההולך במדבר אינו בטח ושאנו
 מחרב זרם וממטר והוא כאלו בא לחסות כלל מות כי טעם כל נופל גם כן על ענין מגן
 ומחסה כידוע ויהי' תרגומו (חין חיינעט דיררען אונד געפֿטהרפֿען וואַנדע) אכל הפי' הראשון
 נכון יותר. (ז) ואביא אֲתֶכֶם, אִם נערוך דברי הנבואה בפסוקים האלה אל דברי ארון
 הנביאים צפ' האזינו שהמה ג"כ תוכחת מגולה, נמלאו הכתובים מקבילים זה לעומת זה ונראה
 כאלו יעורר ירמיה' סה וירמוז על יעודי מרע"ה שיבאו אל הפועל לאמר: הלא ידעתם הלא
 שמעתם הלא הוגד לכם מראש ועתה יבאו כל הדברים ולא יאחרו, כי שם נאמר ימלאהו בארץ
 מדבר ובתהו יליל ישימון (דברים ל"ג י') ופה המוליד אותנו במדבר בארץ ערבה ושוחה וגו',
 שם ירכבו על במתי ארץ ויאכל תנובות שדי (שם י"ג) ופה ואביא אֲתֶכֶם אל ארץ הכרמל
 לאכול פריה וטובה, שם וישמן ישורון ויבעט (שם ט"ו) ופה וחבאו ותטמאו את ארצי ונחלתי
 שמתם לתועבה, שם ויעוש אלוה עשהו וגו' ופה הכהנים לא אמרו איהה' וגו', שם יקנאוהו
 בזרים בתעבות יבעיטוהו וזכמו לשדים וגו', ופה ההמיר גוי אלהים והמה לא אלהים, שם לור
 ילדך חשי וגו' (שם י"ח) ופה ואנכי נטעתיך שורק ואיך נהפכת לי וגו'. וכן כל יעודי פורעניות
 צפ' זאת נמלאו ממש צפ' האזינו. (ח) הכהנים לא אמרו, שמר לדבר על כל א' בלשון הנופל

אֵיךְ יִהְיֶה יְהוָה וְתַפְשִׁי הַתּוֹרָה
 לֹא יִדְעוּנִי וְהָרַעִים פָּשְׁעוּ בִּי
 וְהַנְּבִיאִים נִבְּאוּ בְּכַף וְאַחֲרֵי
 לֹא יִזְעָלוּ הִלְכוּ: (ט) לָכֵן עַד
 אָרִיב אֶתְכֶם נְאֻם יְהוָה וְאֶת־בְּנֵי
 בְּנֵיכֶם אָרִיב: (י) כִּי עִבְרוּ אֵינִי
 כַּתִּיבִים וְרָאוּ וְקִדְרָה שְׁרָתוֹ
 וְהַתְּבוֹנְנִי מְאֹד וְרָאוּ הֵן הִיתָה
 כְּזֹאת: (יא) הַהִימִיר גּוֹי אֱלֹהִים
 וְהָמָּה לֹא אֱלֹהִים וְעַמִּי הִמִּיר

ניבט, וואָ דער עוויגע זיין, דיא מיט דער לעהרע זיך בע- פֿאַסטען, קאַנטען מיך ניבט, דיא (פֿאַקס) הירטען וואור- דען זעלבסט מיר טריואלאָן, אונד דיא פֿראַפֿעטען, פֿראַ- פֿעציהעטען, אים נאַכען דעס בעלים אונד הינגען דעני- יעניגען נאָך, דיא ניבטס ניט- צען. (ט) דעס האַלב ווערדע איך, שפּריכט דער עוויגע: פֿירדער מיט אייך אונד איי- ערן קינדעסקינדערן רעכטען. (י) דען, זעטצעט הינאויבער צו דען אינזעלן דער כתיב, אונד זעהעט, שיקעט נאָך קדר הין, ערפֿאַרשעט גענויא אונד-

כבודו

זעהעט, אָב יעמאהלס זאָ עטוואַס געשעהען איזט. (יא) אָב יעמאהלס איין פֿאַלק דיא גאַט- טער פֿערטוישטע, דיא דאָך אונגאַטטער זינד, אונד מיין פֿאַלק ווילל זיינע העררליכע.

קייט

ר ש י

(ח) ותפשי התורה. סנהדרין: והרועי. המלבי: נבאו בנעל. בשם הנעל: (ט) עוד אריב. טרם אביא עליכם רעה חתובה עמכם עוד ע"י נביאי אע"פ שרנתי עמכם כבר ימים רבים: (י) איי נתייה. לאיי כתיי איי אישנ"ש בלע"ז: וקדר שלחו ולקדר שלחו לראות מונהגם: והתבוננו מאד. ושימו לב להסתכל בדבר יפה: הן- כמו חס. חס המיר גוי מהם את אלהיו ואע"פ שהמה לא אלהים ועמי המיר את כבודו אשר צי היה נכבד וכתיו וקדריי יושבי אהלים ורועי מקנה ונוסעי' והולכי' ומטלטלין מטרעה למרעה וממדבר למדבר ונושאים את אלהיהם עמהם למקום שחונים הם ואני נשאתי אתכם עד אשר קבעתי אתכם והנחתם אותי כך תירגם יונתן ורבותינו אמרו כתיים עובדים למים וקדריים עובדים

ב א ו ר

בו על הכהנים נושאי חסן המשפט להניד להם דבר ה' אמר שהם עלמם לא יאמרו איה ה', על תופשי התורה אשר עליהם ללמוד וללמד אמר לא ידעוני כלומר המה בעלמם לא ידעוני ואיך ילמדו אחריים, וכמאמר חז"ל על פסוק התקוששו וקשו קשט עמך ואח"כ קשט אחריים, ועל המלכים והסגנים הרועים את העם אמר פשעו בי ולא שמרו הלוא בדרך הכועים וכן מלינו ביחזקאל ל"ד (עיי"ש), ועל הנביאים נבאו לנעל. (ט) לכן עוד אריב, עיין מ"ש בפס ק צ"ב. ואח בני בניכם אריב, הכונה כאשר שפתי אתכם על אודות אבותיכם כן אריב עם בניכם על אודותיכם כי פוקד עון אבות על בנים אני. (י) איי כתיים, הנכון כזה כאשר נתב היסוסין בספרו הקדמוניות (מלכעוֹן־הַיֵּעַר) כי כן נקרא מקדס האי ליפרו וממנו נשאל שם זה על כל איים האמלעי (היטעוֹנע־ניטעס העער) ועל כל ארלות הקרובות לים זה ללד מערב א"י כמו היטעוֹנע־וְהַיֵּלִיחַ. וקדר, כן נקרא חלק א' מג' חלקי ערב ושמו מדבר ערב (דחו וויסטע טרעביען) ושם זה בא מקדר כן ישמעאל. (יא) ההמיר גוי אלהים, ענין תמורה פה נראה לי יותר לתרג' במלת טויטען ולא כמתרגמי' שקדמוני, כי ההבדל בין פעל וועכטען לפעל פֿערטויטען בלשון אשכנז הוא ההבדל בין חלוק ומור בלשון עברי, וכאשר השגיל לפרש החכם מוהר"ר נחלי' הירן וויזל נביאורו (ייקרא כ"ו) שהחליפין באינו דומה כמו בהמה בחפץ או שלו בשל חנרו שאין הדברים דומים אף לאי כונת מחליפין, וההמרה בדומים נגון בהמה בהמה בבחינת דמיונם כפי כוונת הממיר וכן נל"א יאמר לרוב וועכטען על חליפת דברים שונים אף אינם דומים

כבודו בלוא יועיל: (יב) שמו שמים
על זאת ושערו חרבו מאד נאם
יהוה: (יג) כי שתיים רעות עשה

קייט געגען דאז איינטוישען
וואס ניכטס ניטצעט. (יב) שמוי
נעט דארט איהר היממעל
אונד שוידערט: ענטזעטצעט
איך העפטיג, שפריכט דער
עוויגע. (יג) דען איין צווייא
פאך איבעל האט מיין פאלק

עמי

ר ש י

לאש וף ע"פ שידעים שהמים מננין את האש לא הניחו את אלהים: (יא) בלא יועיל. בע"פ
שאין בס תועלת: (יב) שמו שמים. לשון תמהון שמו השתוממו והוא לשון כווי כמו אם כה יאמרו
אלינו דומו (שמואל א' י"ד): ושערו. לשון סער: חרבו מאד. כאילו אתם נחרבים על בית
המקדש שעתיד ליחרב: (יג) שתיים רעות. אם המירו יראת' כביולא כה יש כאן רעה א' ועכשיו

ב א ו ר

דומים ושוים ביקרם, אבל טויטען נופל על דבר הנחלק בדבר אחר השווה לזה בערך וביקר,
ולכן נקרא המעות טויטויטטען, ומעתה נוונת המקרא פה ההמיר גוי אלהים והמא לא אלהים,
הלא כלם שוים בערכם וביקרם כי כלם אינם אלהים ובכ"ז לא המירו אלהים, ועמי ישנו
להמיר כבודם בלא יועיל ויאמרו להמיר שיה בזה מורה על סכלותם ורעתם. (יב) חרבו
מאד, לויי בבנין פיעל וענינו שמה, כי אם ישתומם האדם נראה כאלו נתיבש ונחרב
הדם בתוכו; ונאמר כן בדרך משל. והע' זקנים תרגמו כאלו נחוב הרבו כה"א. (יג) כי
שתיים רעות. מלת שתיים נמלא תמיד אחר השם, או בלי סם כלל, ולפעמים ג"כ קודם השם
בנפרד, אבל לרוב יבא הנסמך שתי קודם השם; וכן הדין בשנים ושני. ואני יגעתי וחפשתי
באעט אחר כל שנים ושתיים במקרא, ומלאתי כי בכל מקום אשר ידוע לנו היחס בין שני
דברים וגם השנה ותכלית למה נתיחדו, יבא שנים או שתיים בסמיכות כמו שני בנים, שתי
בנות, ויקח לו שתי נשים, שתי ידות וכדומה. אבל בכל מקום שאין יחס כלל בין שני הדברים
או שאינו ידוע לנו היחס אשר ביניהם וסנה ותכלית למה נתיחדו, יבא שנים נמוכות. ולכן
תמלא לרוב מלת שני או שתי או קודם השם כה"א הידיעה, או לפני השם אשר נבר נאמר
ונזכר פעם אחת בפסוק או בפרשה זאת, כי אז ידבר תמיד מדבר ידוע ונופל לבין מלת
שתיים בסמיכות, וכאשר בתננו. ומעולם לא תמלא שתיים אונים או שתיים עינים או שנים
בנים; כי היחס בין שתי אונים ושני בנים ידוע, והעד הכתוב ועשית שנים כרובים (שמות
כ"ה י"ח) ולמעשה בפסוק כ"ב שם נתיב ודנתי אהך מעל הכפורת מנין שני הכרובים; כי
מתחלה לא ידע משה דבר מהכרובים האלו, למה ואיך יבאו יחד, והולך השי"ת, לפרש לו
ועשה כרוב אחד מקכה ונו' לכן נכתב שנים כרובים; אבל לאחר שכבר נודע לנו הדבר אמר
מנין שני הכרובים. וכן בזכריה (ד') אמר שנים זיתים, ואז"כ שני זיתים ע"ש. וכן ביהושע
(מ"א כ"ג) אמר מתחלה שתיים דלתות כי עדיין לא נודע היחס איך יהי זה כנגד זה והולך
לאמר עוד שתיים דלתות אחרות לדלתות אלה עד אשר נודע לנו ענין הדלתות, אמר אח"כ
לפי המשפט, ושתי דלתות לאחרת עיי"ש, וכן ביהושע (ב') אמר מתחלה וישלח שנים אנשים,
היינו שני אנשים רחוקים זה מזה, אשר אין יחס כלל ביניהם, וכאשר זכר בפעם שני האנשים
האלה, אמר ותקח האשה את שני האנשים. אבל שם (ו' כ"ב) נמלא שלא כדן ולשנים האנשים,
ואולי הוא או כפי' רש"י שם פסוק כ"ג שנעשו כנערים, וא"כ נעשו באנשים אחרים, או
משום שנפסק המאמר ע"י ספורים רבים בין פרשה זאת לפרשה ראשונה. והבן. ומה מאוד
מבואר בזה, המקרא בדברי הימים ב' ד' ג' מקיפים את היס שנים טורים, ובמלכים א'
ז' ב"ר תמנח באותם טורי פקעים מקיפים את היס סניב שני טורים וכו' כי במלכים זכור
השם טורים בפרשות הקודמות כמה פעמים ומדבר שם מדבר ידוע, ולכן בא שנים בסמיכות;
אבל בד"ה שם לא נזכר עדיין שם זה. ואל תשיבני מהמקרא י"ג בדברי הימים שם דכתיב
שנים טורים רמונים אף אם נזכר מתחלה בפסוק שם טורים כי שם בא להודיע יחס חזר
מאשר קשננו מתחלה, כאשר אמר נקרא לכסות את שתי גולות הכותרות, והוא דבר חדש,
ולכן בא כדן שנים נמוכט. ואשר תמלא (בראשית כ"ז ח') וקח לי משם שני גדיי עזים,
מוטב על הלאן הקדום לזה, ונאמת דרשו קו"ל שכן כתב לה יכתב ליעול שני גדיי עזים
בכל

עמי אתי עזבו מקור ומים חיים
 לחצב להם בארות בארת
 נשברים אשר לא יכלו המים:
 (יד) העבד ישראל אם יליד בית
 הוא מדוע היה לבו: (טו) עליו
 ישאגו כפירים נחגו קולם וישיתו

בענאנען: מיד, דיאקוועל.
 לע דעם לעבענדיגען וואס-
 סערס האבן זיא פֿערלאַססען,
 אום זיך ברוננען, לעכעריגע
 ברוננען, צו גראבען, דיא
 גאר קיין וואַססער האַלטען.
 (יד) איזט ישראל עטוואַ איין
 קנעכט, איזט ער איין הויז.
 געבאַרנער שקלאַפֿע נור, וואַ-
 רום איזט ער צור בייטע גע-
 וואַרדען? (טו) וואַרום האַבען

ארצו

פתח כס"ט

איבער איהן לעווען געבריללט? איהרע פֿירטערליכע שטיממע ערהאַבען,

אונד

ר ש י

שאותי עזבו שאני מקור מים חיים ללכת אחרי ע"ז שהם כבירות של מים מכונסין ונשברין ונסדקין
 ומימיהם ונלעים נסדקיהם: אשר לא יכלו. טינדר"וט בלע"ז את מימיהם שהמים מטשטשין את
 שפתם ובתליהם והם נופלין: לחצוב. לחפור: (יד) יליד בית. בן האמה: (טו) ישאגו. שאגים
 ל' הווה: כפירים. מלכים: נלמו. נלמו באש:

גס

ב א ו ר

בכל יום וא"כ כנר היו ידועים. שני אנשים עברים (שמות ב' י"ג) היינו ידועים לו ובאשר
 פי' רש"י שם דתן ואבירם, שני לחות העדות (שמות ל"א) מוסב על ואתנה לד את לחית
 האבן (שם כ"ד י"ב), עשה לך שתי מזולרות כסף (במדבר י"ב) ג' כנכון כי בודאי היו להם מזולרות
 מקדם רק שהם היו מקרני אילים ונקראו שופרות, והעד כי מזינו כמה פעמים תעבירו שופר
 במזנה וכו' ולא מזינו שאמר להם ה' לעשות להם שופר א"ו היו להם מקודם שופרות, ועתה
 כזה האל לעשות שופרות אלה מכסף ואז נקראו מזולרות. ועיין במס' מנחות דף כ"ח ותוס'
 ד"ה מזולרות. או נאמר במאמר חז"ל בספרי שפרשה זאת עשה לך שתי מזולרות כסף מוסב
 על מקרא הקדו' ע"פ ה' יחזו ועל פי ה' יסעו, ועל אדות החניה והנסיעה היו להם שתי מזולרות וא"כ
 היחס ביניהם ידוע. ולה שני פיות (שופטים ג' ט"ז) היחס ידוע, כי אין לתרב יותר משתי
 פיות. שני אנשים היו בעיר אחת (שואל ב' י"ב א') הוציא ספר המעשה לדוד כאלו המה
 אנשים ידועים מאנשי ארצו, ולכן ינהל דוד לאמור מי ה' כי בן מוח העושה זאת. שני עגלי
 זהב (מלכים א' י"ב כ"ק) יחס עגלי זהב ידוע כי רק לע"א נעשו, ובמלכים ב' י"ז כתיב ויעשו
 להם מסכה שנים עגלים בעבור שתחמר שמה מלת זהב אבל הקרי הוא שני, כי כנ"ז נודע
 שהם לע"א, וככה תמצא מעט מזעיר היוצאים מכלל זה אס תרבה לחשוב עליהם. אחוי עזבו,
 שיעור הכתוב שמים רעות עשו לעלמם, לגופם ולנפשם, אותי עזבו לא האמינו כי ולא נשמחו
 אלי, ולכן נפסק ונכזב להם מקורי מקור מים חיים אשר הקיר להם תמיד טובות רבות
 וחדשות, אבל כנ"ז היה נידם להטיב דרכם ולשוב אלי אס שמרו את משמרתם לנלתי לכת
 אחרי אלהים אחרים וללמוד ממעשיהם וכמאמר חז"ל הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו,
 והבן. אבל עתה הרעו עוד לעשות והלכו לחצוב להם בארות בארות נשברים ועי"ז חלא המנוחה
 ושלוה מלבם והיו תמיד בים נגרש כי השקט לא יוכל ובה תבין היטב כל המאמר עד פסוק
 י"ט. המים, כה"א הידיעה כלומר גם המים הנחונים שמה, וכן גם המה לא לנד שלא
 יקבלו הטוב וילכו ויגדלו אלא יאבדו הכל, גם אשר היה אתם מימי קדם, ולפ"ז תרגמתי.
 (יד) העבד ישראל, כלומר ראה את אשר נעשה לישראל ל' שנטיס שגלו וכי הוא גרע ממך
 העבד הוא לי או יליד בית הלא גם הוא בני בכורי ולמה היה לבו ולמה ישאגו כפירים עליו?
 כן יעשה גם לך בית יהודה גם כך ינגדו בני נוף ותחפנחם אשר נטמת עליהן וינעוך קדקוד,

וכן

אֲרָצוֹ לְשִׁמְהָ עָרְיוּ נִצְתָה מִבְּלִי
 יֵשֵׁב: (טו) גַם-בְּנֵי-גֵף וְתַחֲפִנֶם
 יִרְעוּ קִדְקֵד: (יז) הֲלֹא-זֹאת
 תַעֲשֶׂה לְךָ עֲזֹבֶךָ אֶת-יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ בְּעֵת מוֹלָכְךָ בַּדָּרֶךְ:
 (יח) וְעַתָּה מֵה-לְךָ לְדָרֶךְ מִצְרַיִם
 לְשִׁתּוֹת מִי שִׁחֹר וּמֵה-לְךָ לְדָרֶךְ
 אֲשׁוּר לְשִׁתּוֹת מִי נְהַר:
 (יט) תִּיסַרְךָ רַעְתְּךָ וּמִשְׁבוֹרֶיךָ
 תּוֹכַחְךָ וְדַעִי וְרֵאִי כִי-רַע וּמָר

אונד זיין גאַנצעס לאַנד אין
 ענטזעטצען פֿערוואַנדעלט ,
 דאַס זיינע שטעדטע נון פֿער-
 העערט דאָ שטעהען, פֿאַן
 גיעמאַנדעם בעוואַהנט .
 (טו) זאָ ווירדאבער אויך דיר,
 זעלבסט נוף אונד החפנחס
 דען שעדעל אַבנאַגען . —
 (יז) מוס דיר נון דיעועס ניבֿט
 שאַן דעסהאַלב געישעהען ,
 ווייל דוא דען עוויגען דיינען
 גאַטט פֿערליעסעסט, וועה .
 רענד ער אויף דען רעכטען
 וועג דרך פֿיהרטע? (יח) וואָ
 רום אַלואַ וויללסט דוא נאָך
 נאָך מצרים געהען, אום דאָ
 זעלבסט שיחור-וואַסער צו

נצחו קריי . וחחסים קרי עובך

טרינקען, וואַרום נאָך אשור, אים אויך דאָ דעם שטראַמעס וואַססער צו קאַסטען? (יט) דאָ
 דורך מוס יאָ גאַר דיין איינגער פֿרעפֿעל דרך קוועלען, דיין אייגענער אַבפֿאַלל דיר געוויס .
 סענספֿיין פֿעראורזאַכען — אַ זאָ ערקעננע דאָך אונד זיעה איין, דאַס עס באַוע אונד

ר ש י

(טו) גס בני נוף ומחפנחס . הם מצרים שאתם בוטחים עליהם לעזרה : ירעוך קדקד . ירללו
 גלגלחכס . ירעוך לשון רלוח נדמתרגמין ורכון ורעעו : (יז) הלא זאת תעשה לך . הלא את
 הרעה ואת הטורענות הזאת חגרום לך האשמה והעון אשר עזבת את ה' אלהיך : בעת מוליכך
 בדרכ . שהיה מלמד אותך דרך הטובה והישרה : (יח) מה לך לדרך מצרים . למה תעזבי
 אותי ותבטחי על מצרים : לשמות מי שיחור . שטבעו וזכריכם בנילוס שיחור הוא גילוס כמה
 שנאמר מן השיחור אשר על פני מצרים (בספר יהושע י"ג) : ומה לך . למרוד כי למען חגלי
 לדך אשר למעבר נהר סרח : (יט) תיסרך רעחך . סוף שרעחך תביא עליך יסורין :
 ומשבותיך . ל' בניס שבניס (לקמן ג') : תוכחך . לשון מוסר : ולא פחדתי . פחד שלי לא היה בלכך

ב א ו ר

וכן פי' הרד"א מדוע מושך עלמה ואחרת עמה מדוע עליו ישאגו? (טו) עריו נחצו ,
 כפעל עבר משרש נלח או ילח כי חספ"נ וחסרי פ"י שוים הם בבניוס וענינו השנתה והבערה .
 (טז) נוף, הוא נוף הנזכר ביהושע ט' ו' והיא עיר גדולה במצרים ומושב המלך ונקראת בלשונם
 (מעמיס), תחפנחס עיר מבצר במצרים לכד ארם ונקראת בלשון עמים (דחפנע) . ירעוך,
 עתיד משרש רעה ובאשר אמר למעלה על ישראל עליו ישאגו כפירוש אמר ג"כ כאן ע"ד המשל
 ירעוך קדקוד, וידבר עם הכניסה לכן אמר ירעוך בלשון נקיבה . (יז) הלא זאת תעשה לך ,
 הלא בא כאן לאמת ולבאר ולומר הלא הבאת קללה לגופך וחלי לראשך ברעחך הראשונה
 בעזבך את ה' אלהיך וכו', ועתה למה לך הרעה השניה לילך למצרים ולחלונ לך בארות
 כשברוח בזה תביא מארה גם לנפשך ותיסרך רעחך ובאשר פירשתי . (יח) ועחה מה לך ,
 למה חלכי לנקש עזר ממצרים ומאשור ועוידך במקומך אם תרצה ללכת דרך ישרה לא היית
 לריבה לערוח דרכים רחוקים באלו התאויות לשמות מי שיחור או מי נהר מלך אשור (רד"ק) ,
 שיחור הוא גילוס כמ"ש רש"י . (יט) תיסרך רעחך, כ"ל ע"י רעחך זאת תביא ריב ומדון
 בנפשך ואין שלום לך וכמו שנכתבתי בספוק י"ב, ועיין בספר גן נעול להמכס מוה"ר נ"ה וויזל
 ז"ל סדר ו' חלון ח' וי"ז ובספר המדות שלו, כי לשון מוסר ותוכחה יאמר על הקשר כח הנפש .
 ורעי וראי וגו', עובך את ה' אלהיך ולא פחדתי עליך הן הנה שמים רעות אשר זכר .

עֹבֵד אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְלֹא
כִּחְדָּתִי אֵלֶיךָ נְאֻם־אֲדֹנָי יְהוִה
צְבָאוֹת: (כ) כִּי מַעֲוָה שְׁכַרְתִּי
עֲלֶיךָ נִתְקַתִּי מוֹסְרוֹתֶיךָ וְהִאֲמַרְי
לֹא אֶעֱבֹד כִּי עַל־כֵּן גִּבְעָה
גְבוּהָהּ וַתַּחַת כָּל־עֵץ רַעֲנָן אֶת
צֵעָה זָנְהָ: (כא) וְאֲנֹכִי נִטְעַתֶיךָ
שׁוֹרֵק כָּלֵה זָרַע אֲמַת וַיֵּאָדָּר
נְהַפְכֶתָ לִי סוּרֵי הַגֶּפֶן נְכַרְיָהּ:
(כב) כִּי אִם־תִּכְבְּסוּ בַּנֶּחֱתַר וְתִרְבִּי
לְךָ בְרִית נִכְתָּם עֹנֶיךָ לְפָנָי נְאֻם

פֶּעַר דַּעֲרַבְלִיךְ אִיזַט, דַּעַן עֹוִי.
גַּעַן דִּינַעַן גְּאָטְט צו פֶּעַרלֵאָם.
סַעַן, אִוְנַד פֶּאָר מִיר קִינַע
פֶּוֹרְכֵט צו הַאָּבַעַן, שְׁפִרִיכֵט
דַּעַר עֹוִיגַע דַּעַר הַעֲרַר צְבָאוֹת.
(כ) דַּעַן פֶּאָוִיעַהַעַר, וְאָבְאָלַד
אִיךְ דִּיין יֵאָךְ צַעֲרַבְרֵאָבַעַן,
דִּינַעַן בְּאָנְדַע צַעֲרַרִיסַעַן
הַאָּבַעַ, זְאָגְטַעכֵט דוּא אִימִי
מַעַר, אִיךְ וועֶרדַע נֵכֵט מוֹעַהַר
אִיבַעֲרַטְרַעַטַעַן, אִוְנַד דֵּאָךְ
שׁוּוִיפֶסֶט דוּא אוֹיף יַעֲדַעַם
הַאָּהַעַן הַיַּגַּעַל אִוְנַד אִוְנַטַעַר
יַעֲדַעַם גְּרִינַעַן כּוּימַעַ, וּוִיא
אִינַעַן כּוּהַלְדִירַנַעַן הַעֲרוּם.
(כא) אַךְ אָבַעַר, אִיךְ פֶּלֶאָנַצַּ.
טַעַדִּיךְ אַלֶּם אִינַעַן עַדְלַעַרַעַי.
בַּעַ, אַלֶּם גְּאָנַץ אָבְטַעַם רִיז, וּוִיא
קָאָנְטַעכֵט דוּא נוּן

אעבור קרי אדני

דיך זא פֶּעַרוּוְאָנְדַעַלֶּן, אִין טְרִיבַע אִינַעַם פֶּרַעַמַרַעַן וּוִינַשְׁטֶאָקַעַם? (כב) דַּעַן וועַן
דוּא אִיךְ אִימְכַעַר מִיט לִוִיגַע דִּיךְ וּוְאֶשַׁעַסַט, אִוְנַד נָאָךְ זָא פֶּיַעַל זִי פֶּעַ אוֹיף דִּיךְ פֶּעַרַי

שׁוֹנְגִי

ר ש י

לִירֵא אֹוֹתִי: (כ) שְׁכַרְתִּי עֹוֹלְךָ. הַעוֹל שֶׁל עֵץ נוֹפֵל צו ל' שְׁכַרְתִּי אֶת־מִוִּסְרוֹת שֶׁהֵן שֶׁל עוֹר נוֹפֵל בְּהֵן ל'
נְחִיקָה: מוֹסְרוֹתֶיךָ. הַס רְלוּעוֹת שְׁקִישִׁין בְּהַס הַעוֹל: וְהִאֲמַרְי לֹא אֶעֱבֹר. עַל דַּבְרֶיךָ: כִּי עַל
כָּל גִּבְעָה. אַךְ אִתָּה לֹא שְׁמַרְתָּ הַבְּטַחְתְּךָ וְעַל כָּל גִּבְעָה אִתְּ לִוְצָה לֶאֱסוֹן מִשְׁכַּב וּמַלְעָה. כִּי מִשְׁמַשׁ לֶאֱסוֹן
אֶלֶּם: (כא) יַעֲצִיךְ שׁוֹרֵק. שׁוֹרֵק הוּא זְמוּרוֹת גֶּפֶן טוֹב כְּלוּמַר בְּנֵי אֲבוֹת כַּשְׂרִים וְלִדְיָקִים וּמְדַרְשׁוֹ
נִטְעַתֶיךָ שׁוֹרֵק הוֹסֵפְתִי לְךָ עַל שְׁכַרְתִּי מִזֵּד נִשְׁמַשׁ מִחוּץ וְשֶׁשׁ כַּמִּינֵן שׁוֹרֵק. סוּרֵי דִישְׁטוֹרִלְטוֹרַשׁ
בְּלַעַז: הַגֶּפֶן נְכַרְיָהּ. הַנּוֹמַחַח בִּיעֲרִי: (כב) נִנְחַר. מִן אֲדַמָּה שְׁחִיף וְשִׁיף גַּם אֶת הַגִּדִים:
בּוֹרִית. נִקִּיין כְּמוֹ וְנַר לִנְב (תְּהִלִּים כ"ד) וְיֵשׁ לוֹעִזִּים בּוֹרִית סִאָנוֹן בְּלַעַז: נִכְתָּם עֹוֹנְךָ. הַא כְּרוּשׁ
כַּמַּח

ב א ו ר

(כ) מעולם, נמשך למלת ותאמרי, ושעורו מעולם אס שברתי — ותאמרי לא אעבור וכן
תרגמתי. ולפי זה מסכים ג"כ בעל הטעמים. ועינינו כמו זה דרכך מנעורך שלא שמעת
נקולי (למטה ג"כ כ"ח). צעה זונה, הולכת וניסעת ממקום למקום (רד"ק), ומנסיק זה עד
פסוק כ"ט הוכיח הנביא את עמו על אשר חשב לנסות פשעיו ולשוב בפה לנד, ולבו רחוק
ממנו, כמ"ל להלן בכל זאת לא שנה אלי בגודה אחומה בכל לבב כ"ח בשקר. (כא) שורק,
הוא הגפן המשובח במיני גפן, כי בעוביו לא ימלא חרטון, ואמר זה על אברהם (רד"ק).
כלה זרע אמה, שרשו אמן והונח על דבר שמסכים בו המליאות והמחשבה והדבור, והוא
היפך זרע שקר (ישעי' כ"ז ד'), והכונה אני נטעתיך שורק זרע אמת שתי' לך ופיך שוין,
אבל את נהפכת כסורי גפן מארץ נכריה אשר לא שמו דרכם הישר והלכו בדרך עקש ופתלחול
ומנסים ג"כ פשעיהם בעלים אשר עליהם. (כב) כי אם חכבסי בנהר, נחר הוא מין מלו
הנעשה מעפר ארץ ידוע, או ממי ימים ידועים ונקרא בלשין יון (ניטרון). בורית, הוא
ג"כ (ניטרון) רק שהוא נולד מאפר למים. ומאניהם עושים עוד היום כל יושגי מורח מין
שמן

אֲדַנִּי יְהוָה: (כג) אֵיךְ תֹּאמְרִי
 לֹא נִטְמַאתִי אַחֲרֵי הַבְּעָלִים לֹא
 הֵלַכְתִּי רְאֵי דְרֶכֶךְ בְּנִיָּא דְעֵי מָה
 עָשִׂית בְּכֶרֶה קָלָה מְשַׁרְכֶת
 דְּרֶכֶיָה: (כד) פִּרְא לְמַד מְדַבֵּר
 בְּאוֹת נַפְשׁוֹ שֶׁאִפְהֵ רוּחַ תְּאַנְתָּהּ

נפשה קרי מי

שווענדעסט, דיינער זינדען
 פֿלעק, כלייבט דאך שטעטס
 פֿאַר מיינעם אַנבליקקע,
 שפּריכט גאַטט דער עוויגע.
 (נג) וויא קאַנסט דוא נור זא-
 גען, אַיך בין ניכט אונרײן
 געוואָרדען, נאָך דען געטצען
 בין אַיך ניכט גענאַנען, זיעה
 נור דיין פֿערהאַלטען אים
 טהאַלע, ערקענע וואָס דוא
 טהאַטעסט, דוא לייכטע ווילד

אומהער לויפֿענרע קאַמעלע. (כד) דוא ביזט יענער וואָלדעזעלן גלייך, דיא, ווי
 סטען געוועהנט, מיט האַכטיגער גיער נאָך לופֿט שנאָפּסט, איהרען טרועב, ווער מאַג
 איהן

ר ש י

כתמא דלא דני כן סגיא ואיך קדמי: כתם סאקא בלע"ז. עונך. על עון העגל נאמר שהוא קיים
 לעול' כמו שנאמר וביום פקדי ופקדתי עליהם (שמות ל"ב) כל פקידות הנאית על ישראל היא מקלת
 עון העגל בהם: (כג) ראי דרכך בניא. מה עשית מול בית פעור ועוד עתה מסוקת באתו הדרך
 בכברה קלה המשרכת דרכיה בכרה גמלה נקבה בזור' שהיא אהבת לנוע בכרי מדין (ישעי' ס')
 כ תורגם הוגני מדין והם גמלים בזורים כמו שזכרנו בסנהדרין נפיצי נמלי סני דטגיני מסכי דהוגני:
 משרכת. מסוקת בדרכי געיריה לשון מסרך סריך ויש לחנו עם שרוך הבעל (ראשית י"ד) קוסרת
 דרכי גערותה נלכה: (כד) פרא. שלווא הי"קו בלע"ז ויש לועזין קיליין בלע"ז: לאור מדבר. הלמוד
 להיות במדברות כן אהבת לנוע: שאפה רוח. פומחת את פיה ושאפת רוח ולעול' הוא חוזר
 לזקומו: תאנתה מי ישיבה. אותה מדת תניני' שיש בה כיגם הסנין שאף רוח כמה ש' שאפו
 רוח

ב א ו ר

שאן, לנקות ולכנס בהם בנדים כמו זייפע שלנו. ורש"י פי' נורית שאבון והוא savon זייפע,
 והכונה אם גם חנקא לטהר עומך בנורית שמנקה רק מעל פניו הסיכון בדרך העברה; הלז
 כתם עונך לפני וגם כל מלפונך ומורשי לנכך גלויים וידועים לפני, כי רק האדם יראה לעינים,
 ואני ראה ללכנ. בכחם, הבינוני בנפעל והוראתו על תמידית הדבר, כאשר יאמר: תמיד
 יוניך בתומים לפני. ובכסוק הנא יאמר להם העין הוה. (כג) ראי דרכך בגיא, הכונה
 רתה תחשוב להעלים ולכסית פזעיק ואני ידעתי את אשר עשית במקום סתר בניא. בכרה
 קלה, היא גמלה קונה עולת ימים, והיא רכה יותר מזור. משרכת, מלשון שרוך נעל,
 נקשרין אותו סביב העל כמה פעמים, כך היא חרוץ פעם הגה ופעם הגה (רד"ק), והאשיל הנביא
 את ישראל לבכרה זאת, כי גם המה ירולו מע"ל לע"ל ומתקדשים ומטהרים את"ל לפני הק"נה
 באלו עובדים א תו ביראה ובעהרה. ונראה, כי המאמר האזרון הוא יחס הקריאה (וזתקשטיף) יכן
 חרגמתי. (כד) פרא, הוא אמור הנר ונקרא בלשון יון ורומי (אקטגער) הזיכין תמיד במדבר ובניעות
 בלנד בארן פרס וארס והוא קל כרגליו מכל חית הארץ, והיום ישלחו לרוב (בטפוטחרינו)
 בשם (קולון) וכתב הרד"ק וזכר הפרא בכסוק זה זכר ונקנה, כי פרא הוא לשון כלל לזכר
 ולנקנה וזשור שהנקנה רכה יותר לשיכך זכר לשון נקבה, ע"כ. ואני אומר בעבור שיכנה
 ישראל בשם נקבה, לכן הניא ג"כ המעל מנקבה שהיא דומה למגל בכל חלקיו וכן הוא דרך
 הלשון. באות נפשה, ר"ל תאמר לרון מאקוס לאקוס לאף תמיד רוח חדש ברלונה; וכן
 ישראל הולכים תמיד אצרי שריות לבס ויביאו חדשים מקרוב לא שצרום אבותיהם. תאנתה,
 מלשון אנה לידו. וזרנשתי פה בהחם געזעניזם בשאר האלן שלו, כי דבריו נראים נכונים
 יותר מכל המפרשים הקודמים וכן משמע מפי' רד"ק. והכונה, אם היא מנקשת תאנה לזונה
 ולטרפה מי ישיבה. וכן הולכים ישראל בלב סורר ומורה לחצן קשות הרום ומי יוכל להיכס.

מי ישיבנה כל-מבקשיה לא ייעפו בחרשה ומצאוניה: (כה) מנעי רגלך מיהף וגורגך מצמאה ותאמרי נואש לוא כי-אהבתי זרים ואחריהם ארד: (כו) כבשת גנב כי ימצא כן הבישו בית ישראל המה מלכיהם שריהם וכהניהם ונביאיהם: (כז) אמרים לעין אבי אתה ולאבן את ילדתני כי-פנו אלי ערף ולא פנים ובעת רעתם יאמרו קומה

איהו העממען, דאך דיא זיא זיכען, דירפען ניכט ערמי-דען, צואיהרער צייט, פֿיני-דען זיא זיא זיכער- (כה) זאָ הערע דאך אויף, דיינען פֿום דער בלעסע, דיינע קעהלע דעם דורשט פֿריוו צו געבען, דאך דוא דענקעסט ניין? עס איזט ניכט מעגליך, דען איך ליעבע צו זעהר דיא פֿרעמדען, איהנען מוס איך נאָכגעהען- (כו) זאָ ווערדען וויא דער דיעב מיט שאַנדע דאָ שטעהט, ווען ער ערטאָפֿטט ווירד, אויך אל-לע געשלעכטער ישראל'ס אין שמאך ליעגען, זיא, איה-רע קעניגע, איהרע פֿירסטען איהרע פֿריעסטער אונד איה-

וגרונך קרי- ילדתנו קרי והישיענו רע פֿראָפֿעטען. (כז) זיא, דיא צום קלאָטצע שפרעכען דיא ביזט מיין פֿאַטער, צום שטיינע דיא האַסט מיך געצייגט, דען, ווען זיא איצט אויך מיר דען נאָקען אונד ניכט איהר געזיכט צו-ווענדען, זאָ ווערדען זיא דאך צור צייט דער נאָטה אויפֿשרייען: אָ קאָם

ר ש י

רוח נתני' (ירמיה י"ד) מי ישיבנ' מאימה מדה כן אחס מי יוכל להשיבכם מדרככ' הרעה: כל מנקשיה לא ייעפו. כי על חנם ייעפוש לא יוכלו להשיגה ומה סופה בחדשה ימלאונה חדש אחד יש בשנ' שהיא יונה כל החדש ואז היא נלכדת אף אחס חדש אחד (הוא אב) הובן לכס כנר מימות המרגלים שקנעו אבותיכם בכיית חנם זו חלכדו: חתונה. ש"ן דגרונימי"ט בלע"ז וכן ת"י בידודא ד"א לשון יללה כמו תאניה ואניה (איכה ב') ד"א שאקונטרי"א בלע"ז כמו תאנת שילה (יהושע ט"ז): (כה) מנעי רגלך מיהף. זו היא מדתך כפרא האוהבה לנוע נביאי אומרים לך מנעי עלמך מע"א שלא חלכי יחף נגולה ומנעי גרוך מל-זות בלמא ותאמרו על דברי הנביאי' נואש אין מיחוש נואשתי בדבריכם נואש ווקלי"ר בלע"ז: (כו) ימלא. בתחלה כשהוא נמלא גנב והוא היה מוחזק נאמן כך תירגמו יונתן: (כז) ובעת רעתם יאמרו. אלי קומה והושיענו וכן ת"י ובעידן דבישת' אתיא עליהן

ב א ו ר

בחדשה ימצאוה, לדעתי בחדשה כאן כמו שחגס הכשדי בזמנה ישנחנה, ובאשר תרגם יאכלם חדש את חלקיהם (נהושע ב' ז') ירח בירח, ובאמר בשם יוס על כל זמן ועת בכלל, ואין מן הזורך להיות ל' יום דוקא ושעור הכתוב כך הוא: בכל תאנתה ותאות נפשה לרוך מנקשיה לא ייעפו ובקל ימלאנה בחדשה, פי' בזמן ידיע או בעת הריונה כשהיא מלאה וכנדה כמ"ש הרד"ק או בעת שתלד או בעת תאותה הנקראת ביונטטנייט, וכן הוא הנמשל בישראל, ולכן (כה) מנעי רגלך מיהף, שובי הפעם ממרוךך נהרים, ובנגעות כפרה זאת במדבר ותגללי. וחאמרי, כלומר בלנכך כי צפה היא חמרת לא אעבור לא נעמאתי. (כו) כבשה גנב, כתרנומו כנחת גנב במחשבת נאמן ואשתכח גנב, ע"כ, וכן יבשו ישראל ויכלמו אס יגלה ה' חטאם ורעתם ויענישם כפי משפטו, כי גם המה יחשבו עתה להראות עצמם נאמנים וישרים בעיני ה' ובני אדם. (כז) כי פנו אלי ערף, כלומר בעבור כן יבשו כי אס פנו אלי עתה עורף ילעקו אלי בלר להם, ואז כל אשמעם ואשיבם אי' אליהך אשר עשית לך ויבשו ויכלמו

והושיענו: (כח) ואיה אלהיה אשר
 עשית לך יקומו אשיושיעוק
 בעת רעתך כי מספר עריה היו
 אלהיה יהודה: (כט) למה תריבו
 אלי כלכם פשעתם כי נאם
 יהוה: (ל) לשוא הכיתי את בניכם
 מוסר לא לקחו אכה חרבכם
 נביאיכם באריה משהית:
 (לא) הדור אתם ראו דבר יהוה
 המדבר הייתי לישראל אם
 ארץ מאפליה מדוע אמרו עמי

ב' טעמים רדנו

אונד הילף אונז. (כח) וואָ
 אבער זינד דאָן דיינע גאָטטער
 דיא דוא דיר פֿערפֿערטיגעט
 האַסט? מענען די עזע זיך
 אויפֿמאַכען אָב זיא דיר העל.
 פֿען וועררען, אין דיינער
 נאָטה, דען, זאָ פֿיעל שטער=
 טע זאָ פֿיעל גאָטטער צעהלסט
 דוא יא, יהודה! (כט) וואָס
 האַדערט איהר מיט מיר?
 איהר צללע זייד יא פֿאָן מיר
 אַבגעפֿאללען, שפּריכט דער
 עוויגע. (ל) פֿערגעבענס צייַט
 טיגטע איך אייערע קינדער,
 זיא וואָללען קיינע צוכט אַני
 נעהמען, אייערע פּראָפֿעטען
 האַט אייער אייגענעם שווערט
 וויא איין פֿערדערבענדער לע.
 ווע הינוועגעראַפֿט. (לא) איהר

צייטגענאָססען אַבער, איהר ערוועגעט וואָהל דעם עוויגען וואָרט, בין איך עטוואַ איינע
 וויסטע פֿיר ישראל? איין פֿינסטערעם פֿערווילדערטעם לאַנד? וואָרום זאָגט מיין
 פֿאַלק

ר ש י

כפרין בטעותהון ומודין קדמי ואמרין רמי' עלנא ופרוקנא: (כח) מספר עריך היו אלהיך.
 בכל עיר ועיר אלוה אחר: (כט) למה תריבו. איך תבאו להתוכח בריב ולומר לא מטאנו: כולכם
 פשעתם בי. אף הלדיקים באשמע היינו דאמרי אינשי בהדי הולא לקיא כרב': (ל) לשוא הכיתי.
 על חוס כי לא הועיל שיקחו מוסר: אכלה חרבכם את נביאכם. הרגתם את זכריה וישעיה:
 (לא) ראו דבר ה'. הוליא להם לנכנת המן ואמר להם ראו כאן מה דבר ה' מועיל: המדבר הייתי
 לישראל. לשון תימא הוא לכך נקודה מ"ס רפי וה"א בטוף פתח כלום נדמה לאבותיכם שהוא
 מדבר כשהלכו בו שהודתי להם לחם זה דבר יום ביומו: מאפליה. לשון חשך: מדוע
 אמרו עמי רדנו. נכלנו ממך כמו הרודה פת מן התנור כך מדרש ר' תנחומא ומנחם
 פי

ב א ו ר

ויכלמו. (כט) למה תריבו אלי, לאמר למה עזב ה' אותנו ויתן אותנו ואת בנינו ביד האויב,
 הלא בלדק ונמשט עשיתי זאת, כי כלכם פשעתם בי דרך כלל בקטן כגדול (וכן כתב הרד"ק)
 ובפסוקים הנאים פרט להם את הוכלל במלת כלכם. (ל) לשוא הכיתי את בניכם, פי'
 הכיתי את בניכם ליטרם אבל גם המה השחיתו דרכם ומעלליהם באבותיהם וכל המכות לא
 עשו ופעלו דבר, כי בכל זה מוסר לא לקחו, ונביאכם, הם נביאי שקר בנס (כן פי' הרד"ק)
 לא אני הרגתי רק חרבכם אכלתם וקבלו עונשם על ידיכם, ואזם הגדולים הנשאים, אתם
 ראו דבר ה' כנ"ל קצור המאמר וכן תרגמתי. (לא) הדור, ה"א לסימן הקריאה (ווקאטין)
 בלימר: בני גילי! אתם ראו דבר ה' הבינו מה שהוא אומר לכם (הרד"ק). מאפליה, הפ"א
 דגושה כמו מהפכת (דברים כ"ט) ושוא תחת הא' שוא נח כמו גאָרד דגש הד', ולהגדיל האפל
 סמך אותה למלת י (רד"ק), והנונה ארץ אשר לא זרע עליה השמש ולתממה ולהפרותה ולכן
 הפירות

פֶּאֶלֶק : ליעכער ויאָללען וויר
עלענד הערום איררען, נור
ניכט צו דיר מעהר קאָממען .
(לג) פֶּערגניסט עטוואַ דיא יונג
פֶּרוּיא איהרעס שמוקעס, דיא
ברויט איהרער בינדען ? מיין
פֶּאֶלֶק אבער פֶּערגנאָס אינצעה
ליגע טאָגע מיך . (לג) וויא ?
דוא זוכסט דייען וואַנדעל צו
בעשעניגען ? אום ליעבע צו
ערלאַנגען, פֶּירוואַהר זעלכסט
בייא דען שלעכטעסטען ער
קעננט מאַן דייע וועגע שאַן .
(לד) אונד אויך אַן דייענס אי
גענען קליידע פֶּינדעט מאַן
דאַז בלוט אַרמער אינשולדי
גער זעעלען, דיא דוא ניכט
ביים איינברוכע ע־טאַפּט
האַסט, אונד טראַטץ דעם

רָדְנוּ לְזֹא־נְבוּא עוֹד אֵלַיָּהּ :
(לג) הַתְּשִׁיבָה בְּתוֹלָה עֲדִיָּה כִּלְהַ
קְשָׁרִיָּה וְעָמִי שְׂכֵחוּנִי יָמִים אֵין
מִסֵּפֶר : (לג) מִה־תִּיטְבִי דֶרְכְּךָ
לְבַקֵּשׂ אֶהְבֶּה לְכֹן גַּם אֶת־הָרַעוֹת
לְמַדְתִּי אֶת־דְּרָכֶיךָ : (לד) גַּם
בְּכִנְפֶיךָ נִמְצְאוּ דָם נַפְשׁוֹת
אֲבִיוֹנִים נְקִיִּים לֹא־בְמַחְתָּרַת
מִצְאָתִים כִּי עַל־כֹּל־אֵלֶּה :
(לה) וְהִתְאַמְרִי כִּי נִקִּיתִי אֶךְ שָׁב אִפּוֹ
מִמֶּנִּי הַנְּגִי נִשְׁפֹּט אוֹתְךָ עַל־

למדח קיי אמד

אללעם, (לה) זאָנסט דוא נאָך איד בין אונשולדיג, געוויס ווירד זיין צאָרן פֶּאָן מיר וויי
כען, זאָ ווילל איד נון ערשט רעכט דיך שטראַפֶּען, דאָ דוא נאָך זאָגעסט איד האָבע ניכט
גע.

ר ש י

פִּי רָדְנוּ לַאֲוֵן יִרְדָּה וְעוֹד פִּנִּים אַמְרִים : (לג) תִּיטְבִי . תְּקַשְׁטִי עֲלֶיךָ לְקִרְאָת נֹאסִיךְ נִמו
(מלכיס ב' ט') וְחִיטְבֵּן רֹאשֶׁה דְאִיזֵנְל בְּפִרְשַׁת יְהוָה : גַּם אֶת הַרְעוֹת לְמַדָּת . חוֹרַת עַל כֹּל רוּע דְרָךְ
לְלִמּוּד אֶת הַמְּקִילְקֶלֶת שֶׁכּוֹלֵס : גַּם ל' אִפִּילוֹ . לְכֹן . ל' שְׂנִיעַת אִמַּת אֶךְ אֶת הַדֶּרֶךְ הַרְעֵה שֶׁכּוֹל
הַדְּרָכִים לְמַדָּת לְעֲלֶמְךָ . לְזִדָּח הַנִּהְגָּת : (לד) לֹא בְּמַחְתָּרַת מִלֵּאֲתִי . לֹא מִלֵּאֲתִי אִוְתָם בְּמַחְתָּרַת
כַּשֶּׁהֲגַת אִוְתָם : כִּי עַל כֹּל אֵלֶּה . שֶׁהִיוּ מוֹבִיחִי אִוְחֶךְ בְּדַבְּרֵי אֵלֶּה . מִלֵּאֲתִים כִּהַּ יִשְׁמַר לְנִקְנָה
לַאֲוֵן פִּעֲלָת . וְהִרְבֵּה יֵשׁ בְּסִפֵּר (יִחְזַקְאֵל י"ו) אֶת נִשְׁאֲחִי : (לה) וְהִתְאַמְרִי . בְּלִבְךָ : כִּי נִקִּיתִי .
אֶשֶׁר זָבָח אֲנִי נִפְשִׁי : נִשְׁפֹּט אִוְחֶךָ . בֹּא עִמְךָ בְּמַשְׁפֵּט :

חולי

ב א ו ר

הַפִּירוֹת וְהַתְּנוּאָה עֲלֵיהֶן אִפִּילוֹת הִנֵּה, וְרֹאשֶׁה אֶשֶׁר כְּתַבְתִּי בְּפִסְוֹק ו' עַל לְלִמּוֹת . רָדְנוּ, לְדַעֲמִי
הוּא כְּמוֹ אִרִּיד בְּשִׁיחִי (תְּהִלִּים נ"ה ג') וְשִׁיעוּרוֹ וְכִי הִרְעוֹתִי לְכֵס כֹּאשֶׁר הִלְכַתָּם חֲזָרִי לְמָה
חֲאֲמָרוּ : מוֹטְבֵּן לָנוּ לִהְיוֹת נָדִים וְרַעִים וְשִׁטוֹלְטִים בְּעֵינֵינוּ מִלְּשׁוֹן עוֹד אֵלַיךָ . (לב) הַחֲשִׁבָה,
ה' אִל הַטְּנוֹתִי לְכֵס וְהִיִּיתִי לְכֵס לְעוֹר וּלְפִאֶר כַּעֲדִי לְכַתּוּבָה וְאִם בְּתוֹלָה לֹא חֲשַׁבְתָּ עֲדִיָּה וְכֹלָה
קִישׁוּרִיָּה לְמָה חֲשַׁחוּנִי אַחַס יָמִים אֵין מִסֵּפֶר . (לג) מִה חִיטְבִי, הַבּוֹנֵה אִיךְ תִּרְכַּה לְפִאֶר
וְלִיפּוֹת מַעֲשֵׂךְ הַרְעִים וְלִרְחוֹת נְקִי הַלֵּא בְּרַעוֹת שֶׁנְּרַעוֹת נִכְרִים דְּרַכְּךָ וּמַעֲשֵׂךְ אֶשֶׁר לְמַדו
מִמְךָ וְגַם בְּכִנְפֶיךָ נִמְצְאוּ דָם, וְאֵלֶּה הֵמָּה עֲדִים גִּאֲמִיִּים וְגִלּוּיִם מְגוֹדֵל רַעֲתְךָ וּכְמַעֲךָ בְּפִיךָ
יַעֲנֵה . (לד) מִצְאָתִים, מִלֵּאֲתִי אִוְחָם כִּי כֹן דְּרָךְ לְחַנֵּן הַנִּקְיָה הַנִּמְלֵאֲתִי עִם הַנְּגוּי בְּחִירֶךָ
הִתִּי"ו (כד"ק) . נִמְצְאוּ, כֹּאֲלוֹ אִמְרֵי דְמִים שֶׁהִיוּ אִמְרֵי נַפְשׁוֹת (הג"ל) . כִּי עַל כֹּל אֵלֶּה, טַעֲמו
דְּנִק עִם הַפִּסְוֹק הַבֵּא אֲחִרֵּי (הג"ל) . (לה) אֶךְ שָׁב, מֵלֵת אֶךְ בֹּא לְפַעֲמִים לְאִמַּת וּלְחֹק
הַמִּאֲמֵר כִּי הַרְדִּיךְ בְּאִרְשֵׁי עֵי"ש וְכֹן תִּרְגַּמְתִּי . הַנְּגִי נִשְׁפֹּט אִוְחֶךָ, כְּמוֹ שֶׁאִמְרֵי הַכֵּס כְּפִירוֹת
הַעוֹן שְׂמִי עוֹנוֹת, וְכֹן כְּתַב הַרְדִּיךְ וְכֹה אֲנִי נִשְׁפֹּט אִוְחֶךָ וְאֶעֱנֶיךָ בֹּהַ עַל אִמְרֶךָ לֹא חֲשַׁבְתִּי .
חולי

געזינדיגעט. (לו) וויא קאננסט
 דוא ריך זאָ זעהר ערניעדריג
 גען, דיינען וועג אַבערמאהלס
 צו ענדערן, דיינע דאָפּפּונג
 אויף מצרים ווירד יאָ עבען זאָ
 שייטערן וויא דיא אויף אשור
 געשייטערט איזט. (לי) אויך
 פֿאַן היער ווירסט דוא, דיא
 הענדע איבער דעם קאָפּף צו-
 זאַממענשלאַגענד, ווענציהעי,
 דען דער עוויגע, האָט דיינע
 שטיטצען פֿערוואַרפֿען, אונד
 דוא ווירסט דורך זיא קיין גליק
 דיר ברינגען.

אָמַרְךָ לֹא חָטָאתִי: (לו) מֵהַתּוֹלִי
 מְאֹד לְשָׁנוֹת אֶת־דַּרְכְּךָ גַם
 מִמִּצְרַיִם הַבְּשִׁי כַּאֲשֶׁר בִּשְׁתֵּי
 מֵאֹשׁוּר: (לי) גַם מֵאֵת זֶה תִּצְאִי
 וַיִּדְוֶךָ עַל־רֹאשְׁךָ כִּי־מָאֵס יְהוָה
 בְּמִבְטָחֶיךָ וְלֹא תִצְלִיחִי לָהֶם:
 ג (ל) לֵאמֹר הֵן יִשְׁלַח אִישׁ אֶת־
 אִשְׁתּוֹ וְהִלְכָה מֵאֵתוֹ וְהִיתָה
 לְאִישׁ־אַחֵר הַיָּשׁוּב אֵלֶיהָ עוֹד
 הֲלוֹא חֲנוּף תִּחַנֵּף הָאָרֶץ הַזֹּאת

ג (ל) פֿערנער שפּריכט דער
 עוויגע: ווען איין מאָן ווײַ
 נע פֿרויא פֿערשטעסט, זיא פֿאַן איהם וועגעעהעט, אונד איינעס אַנדערן ווירד, דאַרף
 ער זיא וויעדער צו זיך נעהמען? ווירדע ניכט דער באַדען דאַדורך ענטווייהעט ווערדען?
 אונד

וּאח
 נע פֿרויא פֿערשטעסט, זיא פֿאַן איהם וועגעעהעט, אונד איינעס אַנדערן ווירד, דאַרף
 ער זיא וויעדער צו זיך נעהמען? ווירדע ניכט דער באַדען דאַדורך ענטווייהעט ווערדען?
 אונד

ר ש י

(לו) חזלי. לשון זלזול לשנות את דרכך לעזוב אותי ולסמוך על מזרי' לעזרה בימי יהויקים ולדקוהו
 (לקמן ל"ז): לשנות. לשון שינוי: כאשר בושת מאשור. ססמוך אהז עליו ויכר לו ולא סזקו
 כמה שנאמר בדברי הימים (ב' כ"ח):
 ג (א) לאמר הן ישלחונו' יש לי לומר שאין עוד את ראוי לי כי כן דרך המשלח את אשתו

ב א ו ר

(לו) חזלי, משרש זיל וענינו זלזול כפירש"י כאן. לשנות, ענינו שינוי וענינו כפילת פעולה
 אחת וכפי שניהם חרגמתי, והכוונה כאשר כתב הרד"ק למה משנה דרכך פעם לאשור ופעם
 למצרים. (לז) ולא הצליחי. ע"ד הוא יצליח לנו (נחמיה ב' כ') כלומר וגם אשה תצא להם
 רעה כמ"ש ולא הוסיף עוד מלך מצרים ללאת מארצו כי לקח מלך בבל וגו' (מלכים ב' כ"ד
 ז'), וזה היה לו בשביל ישראל אשר נחמו לו מס להיות להם לעזר נגד מלכי בבל נמנא בשל
 עוזר וגפיל עזר, ועיין רד"ק.
 ג (א) לאמר, חזלי מובן כאן ויהי דבר ה' אלי לאמר, ונאשר העיר נבר החנם המדקדק
 בן זאב בהקדמתו. חנוף תחנוף, עיין הרמב"ן בספר במדבר ל"ג שכתב וענין החנופה
 היא הנאמר בקללות זרע רב תוליא השדה ומעט תאסוף ברמים חטע ועבדת ויין לא חשתה
 זיתים יהיו לך ושמן לא תסוך כל ענך ופרי אדמתך יירש הלללל, כי כל חנוכה עשות הפך
 הנראה והנדמה לעינים והוא עונש בארץ בע"א שפיכת דמים וגלוי ערוות ע"כ; ויען הואלתי
 לבאר כפי' זה כמה פסוקים מפ' זאת ומאשר ספרי חנ"ך, ראיתי להאריך קלת בבאור כוונת
 הרמב"ן, ואומר חף אס גזר האל לאמר המבול חוק ולא יעבור לאמר: עוד כל ימי הארץ זרע
 וקליר וקור וחום וקיץ וחורף לא ישבותו, נכ"ז חמא במקום אחר לפי חוק העונש על ע"א
 שפיכת דמים וגלוי ערוות ועלר את השמים ולא יהיה מטר (דברים י"א י"ז) ונחתי שמינס
 נברול ואת ארבעם כחושא (ויקרא כ"ו י"ט) וכוולא נזה, כי אס לא ישמרו בני ישראל את חקם בלאת
 סג' דברים האלה והוא בענין היחס שענדוס וכניעתם חמת מלכות שמים, ובענין יחס השווי עם
 בני אדם הנמלאים אהם, ובענין יחס יקר עכמותם ומותרם על הבהמה, אז גם הוא לא